

LIVET I NÅDEN OG NÅDEGAVENE

Nåde gavebegrebets udvikling hos Paulus

Biskop, dr.theol. Roald Nikolai Flemestad

RESUMÉ: Indledningsvis fastslås det, at nådegave-tænkningen udtrykker, at “troen har en handlingsside.” I artiklen argumenteres der således for, at Paulus gennem sine breve til menighederne i Galatien, Rom og Korinth udvikler sit begreb om nådegaver (*karisma*) som en vejledning til de hedningekristne om, hvordan de skal leve i troen. Paulus viderefører dette i pastoralbrevene, hvor tjenester og embede knyttes til nådegaver og åndsudrustning. Forfatteren fastslår afslutningsvis, at han med artiklen “har ønsket å sikre evangeliets handlingsside i forhold til en forensisk forståelse av frelsen [...]. Nåden ‘hersker’ gjennom nådegaven.” Redaktionel bemærkning: Artiklen bygger på et foredrag holdt på Menighedsfakultetet den 12. juni 2013. Carsten Korsholm Poulsen giver nedenfor på redaktionens anmodning et responsum.

Det lutherske problem

Den lutherske lære om rettferdiggjørelse ved tro reiser et viktig spørsmål vedrørende forholdet mellom grunnbegrepene i lutherdommen. Hvis man parallellfører “tro og gjerninger” med ordpar som “synd og nåde” og “verdslig og åndelig regimente,” vil et linjerett skjema føre til en dualisme som nødvendigvis oppløser dynamikken mellom “lov og evangelium.” Ved at troen og nåden henlegges til det åndelige regimente mens gjerninger gjenstår som neste-kjærlighet hjemmehørende i det verdslige, fratras troen dens handlingsside. Troen består kun av den reseptive holding, den til-

litsfulle lytten til ordet om syndsforlatelse. Sagt i dogmatiske vendinger, forestillingen om Guds “nåde” (favor) ekskluderer tanken om Guds “gave” (donum). Følgelig gjenstår begrepet nådegave simpelthen som en uanvendelig kategori innenfor helheten.

Kristi gjerninger og våre gjerninger

På denne måte har en ensidig forensisk forståelse av nåden som en innvortes erfaring av trøsten i nådesordet skjøvet nådegavetenkningen ut av luthersk fromhetsliv. “Evangeliet vitner om Kristi gjerninger og ikke om våre,” gjorde for noen år siden en fremtredende norsk teolog med rosenia-

nisk bakgrunn gjeldende, og konkluderte: “Det gir ingen oppfordring til innsats fra vår side, er ingen appell til vår aktivitet [...] Budskapet om nådegavene må ikke forveksles med evangeliet.” Åpenbart reageres det her på at man i visse miljøer har forstått begrepet nådegave som et personlighetstrekk hos særlig åndsbevagede, såkalte “karismatiske” figurer. Men selv om denne kritikk utvilsomt er riktig, er det ikke desto mindre helt urimelig å ville anføre at troen ikke utfoldes som en aktivitet fra den troendes side, som et nytt liv under nåden.

I det følgende vil vi derfor argumentere for at nåden og nådegaven ikke kan adskilles. Nådegaven uttrykker nettopp at troen har en handlingsside. Den sosiale, aktive betydning av ordet understrekes ved at Paulus, læreren av rettferdiggjørelse ved tro, konsekvent omtaler nådegavene i en formanende sammenheng, dvs. som oppfordring til handling.

Ordet nådegave/karisma

Terminologisk er det påfallende at “*karisma*” – det greske ord som oversettes med “nådegave” – er et av de få ord i Det nye testamente som ikke er kjent i sekulær gresk. Paulus synes selv å ha avledet begrepet “*karisma*” fra det sentrale bibelske begrep “*karis*” – nåde/gunst.

Samtidig virker det som om apostelen prøver ut begrepet i sine brev for å betegne Åndens virksomme nærvær hos den enkelte troende og i trosfellesskapet. Som vi skal se i det følgende, kan betydningen derfor være noe flytende (jfr. Rom 11,29, 2 Kor 1,11).

Problemhorisonten hos Paulus

Selv om ordet “nådegave” er et nøkkelbegrep hos Paulus, finner vi ikke desto mindre i hans brev også beslektede uttrykk

med tilnærmet samme betydning som for eksempel ordparet “Åndens frukter” i Galaterbrevet (5,22) (redaksjonel bemerkning: skrifthenvisninger i artikkelen er oversat til dansk). Likeledes taler Paulus om “Åndens gave” i Romerbrevet (Rom 1,11), mens vi i Efeserbrevet finner uttrykkene “Guds nådes gave” og “Kristi gave” (*doreá*) for å beskrive hvordan Gud utrunder de troende til menighetsbyggende tjeneste (Ef 3,7; 4,7.11ff). Blant alle disse ulike ordsammensetninger fremstår ordet “nådegave” som det sentrale begrep. Følgelig melder spørsmålet seg hvorfor Paulus fant det nødvendig å utmynte et nytt ord – *karisma*.

Apostelmøtet i Jerusalem

Min påstand er at apostelen trengte et nytt ord for å komme til rette med misforståelser i hedningekristne miljøer om hvordan de skal leve i Guds nåde. Ved Apostelmøtet i Jerusalem i år 49 ble det truffet et endegyldig vedtak at de hedningekristne ikke skulle la seg omskjære og holde Moseloven. Begrunnelsen for dette var at de hadde fått Den Hellige Ånd (ApG 15,8). Åndens nærvær reiser spørsmålet om hvilken “byrde” de hedningekristne skal pålegges når de ikke skal leve etter loven.

Selv om Apostelmøtets vedtak påpeker visse “nødvendige ting” for de hedningekristne skal kunne feire gudstjeneste sammen med de jøde kristne (15,28-29), anvises det ikke aktive retningslinjer for hvordan livet i Ånden positivt skal komme til uttrykk. Spørsmålet melder seg derfor: Hva skal de hedningekristne overholde når de ikke skal leve etter loven? Svaret må åpenbart søkes i det nye i situasjonen – Åndens nærvær blant de hedningekristne!

De hedningekristnes misforståelse av trosrettferdigheten

Etter Apostelmøtet synes Paulus å ha slitt

med to grunnleggende misforståelser vedrørende livet som hedningekristen: Galatermenighetens loviskhet og korintiermenighetens overåndelighet. Selv om Paulus i Galaterbrevet ikke anvender ordet nådegave, samsvarer drøftelsen av livet i Ånden langt på vei med nådegavebegrepet slik det

brukes i Romerbrevet og Korintierbrevet. Postulatet om en slik saklig sammenheng underbygges videre av den parallelle fremstilling av trosrettferdigheten i Galaterbrevet og Romerbrevet. Tematisk gies det altså klare likhetspunkter mellom de tre brevene:

Galaterbrevet // Romerbrevet
Gal 2,16 // Rom 3,20
Gal 3,6-29 // Rom 4,1-24

Romerbrevet // 1 Korintierbrev
Rom 1,16-21 // 1 Kor 1,17-20
Rom 5,12-14 // 1 Kor 15,9.44-49
Rom 12,3-8 // 1 Kor 12,1ff
Rom 14,1 – 15,6 // 1 Kor 8-10

Galaterbrevet kan dateres etter Apostelmøtet i år 49, kanskje allerede i år 51, dvs. under Pauli første misjonsreise. Romerbrevet er skrevet fra Korint en gang mellom år 53-57, mens Første Korintierbrev er forfattet i Efesos i år 56 eller 57. Vår arbeidshypotese i det følgende er da at apostelen på denne måte skritt for skritt utvikler innholdet i sitt nye begrep “nådegave.”

Apostelens klargjøring av begrepet

Som det første skrift i rekken omtaler Galaterbrevet ikke nådegaver eller åndsgaver, men “Åndens frukter.” Derimot er som nevnt “nådegave” et sentralt begrep både i Romerbrevet og i Første Korintierbrev. Slik begynner begge brev parallelt med henvisning til nådegavene som skal styrke de troende og befeste dem inntil Kristus kommer (Rom 1,11, 1 Kor 1,7-8). Det kan synes som om Paulus “eksperimenterer” med begrepet i Romerbrevet hvor ordet nådegave brukes uten polemisk horisont, men i ulike kontekster. I Korintierbrevet er nådegavebegrepet mer avklart. Med dette som kriterium bør kanskje Romerbrevet dateres før Første Korintierbrev.

For å vise den underliggende problematikk vil jeg derfor først kontrastere drøf-

telsen av Åndens gjerning i Galaterbrevet med apostelens bruk av nådegave i Romerbrevet. Til slutt vil jeg belyse hvordan Paulus bruker nettopp nådegavebegrepet for å irttesette menigheten i Korint. Avslutningsvis vil jeg trekke linjene herfra til pastoralbrevene hvor Paulus anvender begrepet nådegave i en institusjonell kontekst om “embedsnåden.”

Åndens frukter

Overfor galatermenighetens flørt med jøde-kristendommen understreker Paulus at deres kamp for å vinne rettferdighet gjennom etisk perfeksjonisme underkjenner Kristi frelsesverk: “Kristus har frigjort oss til frihet” (Gal 5,1ff). Loven er opphevet ved korsdøden og troen skal leves ut i Åndens kraft (Gal 3,2ff). Åndens komme på Pinedag betegner således innhøstningen av korstreets frukter (Gal 3,14, jfr. Rom 8,3). “Åndens frukt,” forklarer han, “er kjærlighet, glede, fred, overbærenhet, vennlighet, godhet, trofasthet, tålsomhet og selvbeherkelse” (Gal 5,22; 6,8). I stedet for å strebe etter etisk perfeksjonisme skal de troende tjene hverandre i “tro, virksom i kjærlighet” (5,6.13). Med denne motivasjon skal de ikke bli trette av å gjøre det gode, men høs-

te evig liv ved Ånden (6,8-9). Pauli formaning ender da i følgende konklusjon: “Har vi fått livet ved Ånden, så la oss også leve ved Ånden” (5,25).

Samtidig som han påpeker at livet i Ånden fører til kjærlighet og tjeneste, oppfordrer apostelen de troende til ydmykhet (6,2-5). Dette er motiver vi finner igjen nettopp i den senere fremstillingen av kjærligheten som den største nådegave (Rom 12,9-10, 1 Kor 12,31).

Karis og karisma i Romerbrevet

Tematikken i Galaterbrevet utdypes så i apostelens brev til menigheten i Rom, men nå i lys av begrepet nådegave. Samtidig må det sies at terminologien i Romerbrevet er noe ubestemmelig. På den ene side anvender Paulus ordet *pleonastisk* om en “åndelig karisma,” gjerne oversatt som “en Åndens gave for å styrke dere” – *gratiae spiritualis ad confirmandi vos* (Rom 1,11). Samtidig kan han bruke ordet om utvelgelsen, idet kallelsen og nådegaven fremstår som to sider ved samme sak (11,29).

I kapitel 5 og 6 synes ordene nåde og nådegave betydningsmessig å gå over i hverandre. På den ene side blir nåden fremstilt som et slags handlende subjekt som når Paulus skriver: “nåden (skal) herske gjennom rettferdigheten og gi evig liv ved Jesus Kristus vår Herre” (5,23, jfr. 6,23). På den annen side blir Guds nåde også gjort nærværende i de troende, idet “den er en gave, og den gis til de mange i rikt mål” (5,15, jfr. 1 Kor 7,7).

Også i kapitel 12 fungerer nådegaven som en slags individualisering av nåden i menighetsfelleskapet. Paulus begynner sin drøftelse med å kalle hvert enkelt medlem til ydmykhet (12,3ff, jfr. Gal 6,6, 1 Kor 12,7.14). Dernest oppfordres fellesskapet til å bære hverandres byrder og slik tjene hverandre (12,4 jfr. Gal 6,2; 1 Kor 12,4ff, 1

Per 4,10). Videre understrekes menigheten som et nådegavefelleskap hvor alle har sin nådegave (12,6, 1 Kor 7,7, 12,6-7.11). Deretter følger en opprensning av ulike funksjoner i forvaltning av nådegavene – profetisk gave, diakontjeneste, lærergjerning og tjenesten som menighetsforstander (12,6-8). Kanskje er det overraskende at også det å gi i kirkebøssen anføres som en nådegave (12,6). Til slutt fremheves kjærligheten som alle nådegavers mål og innhold (12,9, jfr. 1 Kor 13,13f, Gal 5,22).

Entusiastene i Korint

Etter sitt opphold i Korint på begynnelsen av femtitallet har Paulus brevvekslet med menigheten om aktuelle spørsmål. To av brevene er tatt inn i den nytestamentlige kanon, et tredje brev er gått tapt sammen med brevene fra menigheten. Apostelens tilsvar inneholder tilsynelatende uttrykk og formuleringer lånt fra korintiernes henvendelser. Samtidig avslører brevvekslingen en dyp konflikt. En dominant gruppe i korintiermenigheten hadde en selvforståelse at de allerede her i verden hadde nådd frem til tilstand av full åndelige modenhet. Deres religiøse opplevelser og erfaringer gav dem innsikt inn i det himmelske.

Åndsgaver

Erfaringer som ble vunnet på denne måte, kalte de “åndsgaver” (1 Kor 14,1.12, jfr. 12,1). Mettet med slik opplevelser mente en gruppe karismatikere å ha nådd en slik grad av åndelighet at de anså seg selv som “fullkomne” (1 Kor 13,10), som “kloke kristne” (1 Kor 4,10). Med slagord som: “Jeg har lov til alt” (6,12; 10,23), eller: “Jeg er fri og ingen underlagt” (9,19), anså de seg selv som fritatt fra såvel skaperordningene som fra kirkens fromhetsdisiplin og læreoverlevering (14,17.19f). Evangeliet om Kristi oppstandelse er redusert til en kilde for ån-

delige opplevelser (15,12; 17,19).

Paulus mener åpenbart at korintierne på grunnleggende måte har misforstått den kristne tro og han avviser deres åndelige selvtillit med å si at han ikke kan anse dem som “mennesker som lever ved Ånden” men som “umodne kristne” (3,1). De er blitt “oppblåst” av sin egen åndelighet (4,18).

Oppstandelseshåpet

Sentrum i apostelens irettesettelse av korintiermenigheten finner vi brevets innledning, hvor han fremholder at ordet om korset er anstøtelig uforstand både for jøder og grekere. Slik mennesket er i seg selv, kan det ikke ta imot det som hører Guds Ånd til (1,21-25, 2,8ff). Samtidig understreker han frelsen ikke er en følelessak, men hviler i håpet om at den troende på den ytterste dag skal få del i Kristi oppstandelse (15,14-17).

Åndsgave versus nådegave

I sin kritikk polemiserer han ikke direkte mot uttrykket “åndsgave,” men erstatter det med ordet “nådegave” (*karisma*). Tydeligvis er dette alternative begrep å foretrekke da det samtidig som det ikke utelukker åndelig “visdom” (2,6) eller ens personlige erfaringer av Guds nåde (jfr. 2 Kor 12,1ff), inkorporerer den enkeltes åndelige liv i kirkens felles tro og liv (1 Kor 1,2; 4,17; 11,2; 14,36).

Liksom i Romerbrevet forankrer Paulus begrepet nådegave i menighetsfellesskapet. Åndens nærvær må søkes i nådegavenes samvirke til oppbyggelse av kirken som Kristi legeme (12,1-7.28ff, jfr. Rom 12,4ff). Korintierne skal derfor ikke dyrke sin egen åndelighet, men virkeliggjøre tros livet på en måte som er “til gagn” for hele menigheten (1 Kor 6,12; 14,6; 12,7). For at korintierne skal få oppfylt deres ønske om åndelig fullkommenhet, vil derfor apostelen vise dem “den vei som er aller best”

(12,31) – “Kjærligheten faller aldri bort” i motsetning til ekstatiske nådegaver som profeti og tungetale (13,8ff, jfr. Kol 3,14).

Kristi legeme som nådegavens sosiale modell

For å understreke nådegavens sosiale karakter anvender Paulus forstillingen om menigheten som Kristi legeme. I sekulær gresk ble ordet legeme ikke bare brukt i begrepsparet “sjel – legeme,” men også for å betegne store og små sosiale fellesskap fra familien til bystaten. På denne bakgrunn understreker Paulus overfor korintierne betydningen av deres samliv som menighet: “Når menigheten kommer sammen som menighet,” skriver han (5,4; 11,18.20; 14,19), utgjør de et fellesskap som er mer enn summen av de fremmøtte individer. De konstituerer seg som en virkelighet i eget navn, som “Guds menighet i Korint, heliget i Kristus Jesus” (1,2). Apostelen fastslår: “Dere er Kristi legeme og hver enkelt er dere hans lemmer” (12,27, jfr. Rom 12,5).

I denne sosiale struktur inngår visse ekstraordinære nådegaver som tungetale, helbredelser og profeti, men også gitte embeder som apostler og lærere (1 Kor 12,28ff, Rom 12,6ff). Poenget er at alle disse nådegavene kommer fra den samme Ånd og tjener til fellesskapets oppbyggelse (12,7ff, 14,3.12 jfr. Ef 4,10-12). Likesom de institusjonelle tjenestene skal også utfoldelsen av de profetiske gavene skje “sømmelig og ordentlig” (1 Kor 14,40) og “i samsvar med troen” (Rom 12,6).

Tjenestens nådegaver

Det er her forfatteren av Første Petersbrev så treffende oppsummerer den paulinske forståelse av nådegavene, når han skjelner mellom “almannelige” nådegaver og nådegaver knyttet til “særlige” tjenester som predikantens og diakonens: “Tjen hveran-

dre, hver og en med den nådegave han har fått, som gode forvaltere av Guds mangfoldige nåde. Den som taler, skal se til at han taler som Guds ord. Og den som tjener, skal tjene med den styrke Gud gir. Slik skal Gud i ett og alt bli æret, ved Jesus Kristus" (1 Pet 4,10f).

Når det gjelder de alminnelige nådegavene, konstaterer Paulus: "Hos hver enkelt gir Ånden seg til kjenne slik at det blir til gagn" (1 Kor 12,7, Rom 12,6). I dette perspektiv er det å gi i kirkebøssen en nådegave all den stund pengene går til menighetens oppbyggelse (Rom 12,8b). Vel så overraskende er det kanskje at også det å være gift eller ugift betegnes som nådegaver. Apostelens anliggende er å forklare at hvis den troendes livssituasjon forandres, medfører det at den tjeneste som vedkommende yter i menigheten endres tilsvarende. Derved endres nådegaven, når man skifter ekteskapelig status og går inn i en ny livssituasjon: "Enhver har sin egen nådegave, den ene slik, den andre slik" (1 Kor 7,7).

Nådegavens funksjon og formål

Kriteriet på det å inneha en nådegave er altså ikke et spørsmål om "karismatisk" personlighetstype, men det å bekjenne "Jesus er Herre" (1 Kor 2,3). Slik understreker Paulus at nådegaven ikke har noe med åndelig rang å gjøre (4,7). De ulike nådegavene i menigheten står alle under den samme Herre, men oppgavene er likevel forskjellige (12,4f).

Selv om alle nådegavene kan føres tilbake til Guds egen innstiftelse, skjelner Paulus mellom nådegavene alt etter deres funksjon og innstiftelse. Først anføres nådegaver knyttet til personlige embedsbærere – apostler, profeter og lærere. Dernest nevnes mer upersonlige oppgaver/funksjoner – mektige gjerninger, nådegaver til å helbrede, ledelsesoppgaver, etc. Til sist nev-

nes individuelle kall: Å kunne tale og tolke tungetale (12,28ff, jfr. lignende distinksjoner nevnes ellers i Ef 4,7ff og 1 Pet 4,10f).

Det er påfallende at nådegavene nummereres ifølge en skala: "først," "for den andre" og "for det tredje." Rekkefølgen uttrykker oppgavens viktighet for menighetslivet: 1) Personlig overdratte oppdrag, 2) upersonlige funksjoner og 3) individuelle evner. (Anførselen av personlige og upersonlige nådegaver i Rom 12,6ff er derimot ikke rangert på samme måte i nedadgående trinn, men se rangeringen i 1 Tim 3,13).

Når kjærligheten ikke desto mindre gjenstår som "den største" nådegaven, er det fordi alle nådegavene tjener nettopp dette mål. Kjærligheten er "det bånd som binder sammen og fullender" (Kol 3,14).

Innsettelse til personlig overdratte nådegaver

Samtidig lar Paulus oss forstå at man kan innsettes i et personlig oppdrag gjennom en overdragelse ikke av embedet, men også av "embedsnåden." Pauli kjære sønn Timoteus som gjør en Herrens gjerning likesom Paulus selv (1 Kor 4,17; 16,10), ble åpenbart innsatt ved håndpåleggelse i tjenesten. Denne håndpåleggelse har utrustet ham med en nådegave i samsvar med den nye tjenestesituasjon. Paulus formaner slik sin stedfortreder: "Forsøm ikke den nådegave som er i deg, den du fikk på grunn av profetiske ord, da de eldres råd la sine hender på deg" (1 Tim 4,14). Nådegaven som formidles ved håndpåleggelsen, tjener ikke bare som utrustning (2 Tim 1,6-7), men gir også apostel-etterfølgeren autoritet i tjenesten (1 Tim 4,13ff, jfr. Ap gj 20,28).

Bruken av ordet nådegave i denne sammenheng er opprinnelsen til forestillingen om – "Amtsgeist" – embedsnåden (jfr. Ireneus' formulering – *charisma veritatis*, *Adv. haer.* IV:26,2; II:32,4). Nådegave og embede

er ikke alternative tjenestemodeller i kirkelivet all den stund det institusjonelle embede forutsetter nådegaven som er gitt i ordinasjonshandlingen. Slik betinger det karismatiske og det institusjonelle hverandre. Som Kristi gave tjener nådegavene til å bygge opp kirken som Kristi legeme (Ef 4,7). Styrket av Den Hellige Ånd bygges kirken således opp i ærefrykt for Herren (Ap gj 9,31).

Nåden - gaven og oppgaven

Innledningsvis understreket vi at vårt anliggende er av dogmatisk art. Vi har ønsket å sikre evangeliets handlingsside i forhold til en forensisk forståelse av frelsen. Hvis

troen ikke har en handlingsside, men kun kan beskrives som det å være mettet av trøstesordet om syndenes forlatelse, reduseres kristenlivet til en emosjonell tilstand av åndelig fred og tilfredshet. Uten livet i nåden gjenstår nådegaven kun som et personlighetstrekk ved ekstraordinære, karismatiske lederskikkelser.

Derimot har vi sett at Paulus med begrepet nådegave nettopp vil forene gaven og oppgaven. Nåden "hersker" gjennom nådegaven (Rom 5,23). Derved kalles ikke bare hver enkelt troende til et liv i kjærlighet, men hele det kristne fellesskap bygges opp som Kristi legeme i verden.

FORFATTEROPPLYSNING

Roald Nikolai Flemestad
Den nordisk-katolske kirke
Nordheimbakken 23
0378 Oslo
biskop@nordiskkatolsk.no